

หนังสือ "สุแดนพระพุทธรองค์ อินเดีย-เนปาล" โดย พระราชรัตนรังษี (ว.ป.วีรยุทธโท)

ในปัจจุบันมีการจัดพิมพ์จำหน่ายทั่วไป

จึงขอสงวนลิขสิทธิ์ ห้ามคัดลอกเนื้อหาและบทความก่อนได้รับอนุญาต

นาลันทา

คัดตัดตอนจากหนังสือ

"สุแดนพระพุทธรองค์ อินเดีย-เนปาล"

โดย พระราชรัตนรังษี (ว.ป.วีรยุทธโท)

นาลันทามหาวิหาร อุทยานประวัติศาสตร์ : มหาสังฆารามแห่งพุทธศาสนา
ห่างจากปาฏลีบุตร (ปัตนะ) ๕๕ ไมล์ พุทธศตวรรษที่ ๖๐ ราชกฤห์ ๗ ไมล์

นาลันทา

เมืองนาลันทาเคยเป็นศูนย์กลางของศาสนาซิกข์ ซึ่งคู่กับเมืองเวสาลีมานาน เดิมชื่อ นาลันทคาม มาตภูมิของ ๒ พระอรหันต์ คือ พระสารีบุตร กับพระโมคคัลลานะ อัศวินชาวเมืองชวา-ช่ายของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นกำลังสำคัญอย่างยิ่ง ที่ได้สนองงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระสารีบุตร พระธรรมเสนาบดีผู้เรืองโรจน์ด้วยปัญญา ส่วนพระโมคคัลลานะนั้นเป็นผู้เลิศด้วยการแสดงฤทธิ์

นาลันทาเป็นรมณีสถานที่พระพุทธองค์เคยตรัสแสดงธรรมหลายพระสูตร จนท่านเศรษฐีชื่อว่า ทุสสปาวาริกะ ผู้ประกอบอาชีพตัดเสื้อ เกิดศรัทธาเลื่อมใส อุทิศสวนมะม่วงชั้นดี สร้างเป็นวัดถวายพระพุทธองค์เพื่อเป็นที่พำนัก ขณะเสด็จจาริกแสดงธรรมที่นครราชคฤห์กับนครเวสาลีอีกด้วย

สมัยหนึ่งพระพุทธองค์เสด็จไปยังเมืองนาลันทา ประทับที่ปาวาริกัมพวัน ณ ที่นี้ ทรงแสดงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ แก่ภิกษุที่ติดตามไป และทรงปรารภถึงพระสารีบุตรว่า เคยได้กล่าววาจาแสดงถึงความเลื่อมใสอย่างยิ่งในเรตถาคต ด้วยถ้อยคำว่า ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต จะไม่มีผู้ใดมีปัญญารู้อย่างในพระสัมมาสัมโพธิญาณ เสมอเหมือนกับเรา

มหาวิทยาลัยของโลก

ในครั้งพุทธกาล นาลันทามหาวิหารแห่งนี้เป็นส่วนมะม่วงของตุสสปาวาริกเศรษฐี ได้อุทิศถวายแก่พระพุทธเจ้า ขณะเดียวกันในยุคหลังที่กษัตริย์อินเดียราชวงศ์คุปตะ ทรงเข้ารับอุปถัมภ์ ทำให้เมือง นาลันทาพัฒนาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นหน้าเป็นตาในหมู่นักศึกษา แม้แต่มหาวิระศาสดาแห่งศาสนาเซน หรือซันนะ ผู้เชื่อมั่นในการเปลือยกายก็มาเผยแพร่คำสอนที่นี้ด้วยเหมือนกัน ระหว่างศาสนาเซนกับพุทธนั้น มีหลักคำสอนที่คล้ายคลึงกันมาก คือ การปฏิเสธพระเจ้าด้วยกันทั้งคู่ แต่ศาสดามหาวิระเน้นการไม่เบียดเบียน การสันโดษจึงเปลือยกาย ไม่บริโภคน้ำสัตว์ทุกชนิด

สาวกของพระพุทธเจ้าเคยปลุจจารธรรมกันหลายครั้ง ปราภฏว่า ปัญหาที่สาวกของศาสดามหาวิระยกมาถามพระพุทธเจ้าทรงตอบได้หมด แต่คำถามที่ศิษย์สาวกของพระพุทธเจ้าถามกลับไป พระมหาวิระอีกอีกตอบไม่เต็มเสียง มีอาการเหงื่อแตกพลั๊ก สาวกของพระมหาวิระจึงละทิ้งแนวทางเดิม หันมานับถือพระพุทธศาสนาจำนวนมาก ขณะที่ศิษย์พระตถาคตยังมั่นในศรัทธาอยู่เช่นเดิม

การศึกษาในนาลันทา

นาลันทาเป็นสังฆาราม สถานศึกษาในทางพุทธศาสนา ๗๗๗ เยาวหาล เนห์รุ เขียนไว้ใน Glimpses of World History ว่า สถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพในอินเดียยุคนั้น มี ๔ เมือง คือ **ดักกิลลา มถุรา ลชเชณี และนาลันทา** แต่ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับออกสู่สายตาของต่างประเทศ ก็คือมหาวิทยาลัยนาลันทานี้เอง

ในยุคนั้น มีนักศึกษาประมาณ ๑๐,๐๐๐ มีครุรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยประมาณ ๑,๐๐๐ คน มีการสอนวิชาทุกอย่างที่อินเดียมีอยู่ในสมัยนั้น สอนทั้งพุทธ พราหมณ์ สอนทั้งหินยาน มหายาน สอนทั้งพระเวท มีภาควิชาอยู่ ๕ แขนงให้เลือกเรียน คือ พุทธปรัชญา วรรณคดี ดรรชนีวิทยา แพทย์ศาสตร์ และคัมภีร์พราหมณ์ แต่มีวิชาหลักบังคับให้เรียนคือ พระไตรปิฎก

การเรียนการสอนเป็นไปอย่างเข้มงวด คือ อาจารย์คนหนึ่งสอนลูกศิษย์เพียง ๔ คน ใช้เวลาสอนตั้งแต่เช้า จนตะวันตกดิน เปิดโอกาสให้มีการประจักษ์กันได้อย่างเต็มที่ ใครสงสัยอะไรก็ซักฟอกกันอย่างถี่ถ้วน ให้อาจารย์แจ่มแจ้งในทุกแขนงวิชา นาลันทาจึงเป็นแดนแห่งเสรีภาพ ในความเชื่อ ความคิด แก่นักศึกษาอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้วิทยาการทั้งหลาย จึงเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ

มหาวิทยาลัยเหล่านี้ นอกจากได้รับความอุปถัมภ์จากรัฐและราชภัฏแล้ว ยังประกอบการศึกษากรรมในที่ดิน ซึ่งมีผู้ยกให้แก่มหาวิทยาลัยอีกด้วย เจ้าหน้าที่การศึกษาของมหาวิทยาลัย เรียกว่า **อารามิกะ** เป็นผู้เชี่ยวชาญในการปรุงแต่งอาหาร การจัดการหน้าที่รับผิดชอบแบ่งออกเป็นฝ่ายสถานที่ เรียกว่า **วิหารบาล** ซึ่งทำหน้าที่ผู้รักษาประตู และจัดการทั้งปวง

คณบดีของนาลันทา เรียกว่า **วิหารสวามี** ทำหน้าที่อำนวยการทั่วไป มีทั้งการสอน การฝึกอาชีพ เช่น จัดให้ภิกษุไปคุมการก่อสร้าง หรือไปซ่อมแซมสถานที่ ทำให้เกิดความชำนาญในศิลปหัตถกรรม วิศวกรรม เรื่องไหนใครเก่งก็เป็นครูสอนคนต่อไป มหาวิทยาลัยพยายามสอนให้ภิกษุสอนให้ช่วยตนเองให้มาก เช่น ทอสบงเอง ให้ปั่นด้าย เย็บ ปะชุน ด้วยตนเองทั้งสิ้น ที่แห่งนี้จึงไม่เป็นเพียงมหาวิทยาลัยทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นมหาวิทยาลัยทางศิลปกรรมด้วย

สถูปนิพพานของพระสารีบุตร

พระสารีบุตรนิพพานในเรือนอันเป็นที่กำเนิด ณ ที่นาลกคาม บ้านของนางสารีพราหมณ์ ผู้เป็นมารดา ในเวลารุ่งสว่างของวันเพ็ญเดือน ๑๒ กัตติกามาส ประมาณเดือนตุลาคมหรือพฤศจิกายน ซึ่งเริ่มต้นฤดูหนาวในแคว้นนี้ ต่อจากนั้นอีก ๖ เดือน พระพุทธองค์ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน นับเป็นปีที่ ๗๙ แห่งพระชนมายุของพระพุทธองค์

ในอรรถกถาเล่าว่า เหตุที่พระสารีบุตรเลือกมานิพพานในที่นี้ ก็ด้วยความระลึกถึงมารดาผู้บังเกิดเกล้า ในขณะที่พระธรรมเสนาบดี ผู้เป็นอัครสาวกเบื้องขวาของพระบรมศาสดา เทียวจาริกสั่งสอนคนเป็นจำนวนมากให้ได้ดวงตาเห็นธรรม หลุดพ้นวิบากกรรม แต่นางสารีพราหมณ์ผู้เป็นมารดา ยังมิได้รับ อมตธรรม อันเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้เลย ยิ่งเมื่อพระสารีบุตรจะนิพพาน จึงไปกวาดพระวิหารที่ เขตวัน หน้ากุฏิพระพุทธองค์ แล้วเข้าไปกราบทูลลาพระพุทธองค์เป็นครั้งสุดท้าย ในกาลครั้งนั้น พระพุทธองค์เสด็จออกมาส่งพระสารีบุตรจนสุดเขตพระอาราม

บรรดาชนทั้งหลายที่เคยฟังพระเทศนาของพระสารีบุตร ในนครสาวัตถี ต่างร้องไห้อาลัยกันแข็งแค้น พระภิกษุที่เป็นศิษย์ ๕๐๐ เดินตามพระสารีบุตรด้วยจนถึงบ้านนางสารีพราหมณ์ผู้เป็นมารดา นางสารีพราหมณ์นี้กว่า ลูกชายคงเปื้อนหนายในพรหมจรรย์ ปรารถนาจะลาเพศมาครองเรือน ก็ให้จัดการต้อนรับด้วยความยินดี พระสารีบุตรเลือกเอาห้องเกิดเป็นที่นิพพาน ครั้นพอตกกลางคืนโรคกำเริบหนัก โยมมารดาได้ถวายการรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี พระสารีบุตรมีกำลังฟื้นขึ้นมาบ้าง จึงได้แสดงธรรมเทศนาโปรดมารดาเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อเทศน์จบ นางสารีพราหมณ์ผู้เป็นมารดาก็บรรลุโสดาปัตติผล สมเจตนาของพระอรหันต์ผู้เลิศด้วยความกตัญญู ในวันนั้น

พระเจ้าอโศกมหาราช ได้สร้างเจดีย์ขึ้น ๒ องค์ เพื่อเป็นการบูชาพระอรหันต์ทั้งสองรูป คือ พระโมคคัลลานะกับพระสารีบุตร ผู้ซึ่งมีภูมิกำเนิด ณ ที่เมืองนาลันทา และโปรดให้นำพระราชทรัพย์มาบำรุงพระอาราม ที่พระพุทธองค์เคยเสด็จมาประทับ คือ ปาวาริกัมพวันอีกด้วย

พระสถูปใหญ่ ใจกลางโบราณสถานที่นี่นาลันทา ล้อมรอบด้วยเจดีย์บริวาร มีปฏิมากรรม สมัย นาลันทา ตามซุ้ม นับว่าสมบูรณ์ มีบันไดขึ้นไปสู่สวนยอดได้ ๓ ทาง นับว่า สร้างกันถึงสามสมัย คือ สมัยแรก สมัยพระเจ้าอโศก สมัยที่สอง สมัยคุปตะ สมัยที่สาม สมัยปาละ พ.ศ. ๒๓๐๓-๒๖๕๕ (ค.ศ. ๑๗๖๐-๒๑๑๒) ที่สะดวงมีบันไดชั้นล่าง จากการค้นหาหลักฐานทางโบราณคดี พบสิ่งของล้ำค่าที่มีมาแต่โบราณ ทางทางใต้เก็บรักษาไว้อย่างดี มีบันไดขึ้นสู่สถูปใหญ่ สันนิษฐานว่า พระเจ้าอโศกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์แก่พระสารีบุตร อัครสาวกผู้เลิศด้วยปัญญา แบบเดียวกับพระเจดีย์พุทธคยา และได้ทำการบูรณะมาถึงสามสมัยแล้ว

พระสารีบุตร

ณ พระเชตะวันวิหาร พระสารีบุตรเข้าไปท้าวตราบถวายพระพุทธองค์ แล้วเข้าไปพักกลางวันเจริญจิตภาวนา เข้าผลสมาบัติ ครั้นออกจากผลสมาบัติแล้ว เกิดปริวิตกว่าพระพุทธเจ้าทั้งหลายปรินิพพานก่อน หรือพระอัครสาวกนิพพานก่อน ทราบว่าพระอัครสาวกปรินิพพานก่อน จึงตรวจดูอายุสังขารของตน รู้ว่าจักเป็นไปได้อีกเพียง ๗ วันเท่านั้น

ท่านจึงดำริว่า พระราหูลปรินิพพานบนดาวดึงส์ พระอัญญาโกณฑัญญะปรินิพพานที่สระมณฑาทิณี ป่าจันทันต์ เราจักปรินิพพานที่ไหน พร้อมกับปรารภถึงมารดาว่า แม้เป็นมารดาของพระอรหันต์ถึง ๗ องค์ แต่ก็ยังไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ พิจารณาว่า มารดามีอุปนิสัยที่จักบรรลุด้วยเทศนาของเรา ก็ถ้าเราไม่ชวนชวายเป็นไปรดมารดา คนทั้งหลายจักกล่าวว่า พระสารีบุตรเป็นที่พึ่งได้แก่ชนเหล่าอื่น แต่มีอาจที่จะกำจัดความเห็นผิดของมารดาได้ จึงมีความประสงค์จะไปนิพพานในห้องที่ท่านถือกำเนิด เพื่อเปลื้องมารดาจากมัจฉาทิฏฐิ

พระสารีบุตรดำริว่าจักเข้าไปทูลลาพระพุทธองค์ในวันนี้ จึงเรียกพระจุนทเถระ ให้แจ้งแก่ภิกษุบริษัท ๕๐๐ รูป ว่า ท่านจักไปนาลกคาม ภิกษุเหล่านั้นเก็บเสนาสนะ บัดกวาดที่พักกลางวัน มายังสำนักของพระมหาเถระ

พระสารีบุตรนำภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูป เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ข้าแต่พระมหามุนีโลกนาถ ข้าพระองค์ขอถวายบังคมลาเป็นครั้งสุดท้าย ชีวิตของข้าพระองค์ล่วงไปอีก ๗ วัน จักทอดทิ้งเรือนร่าง ขอพระสุดได้โปรดอนุญาตแก่ข้าพระองค์ด้วย บัดนี้ถึงเวลาปรินิพพาน ข้าพระองค์ปลงอายุสังขารแล้ว พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า เธอจักปรินิพพานที่ไหน เมื่อท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า จักปรินิพพานในห้องที่ท่านถือกำเนิดในนาลกคาม จึงตรัสว่า "สารีบุตร บัดนี้ เธอจงสำคัญกาลอันควรเกิด การที่พี่น้องของเธอจักได้เห็นภิกษุพร้อมกันเช่นนี้หาได้ยาก เพราะฉะนั้นเธอจงแสดงธรรมแก่พี่น้องเหล่านั้นด้วย"

พระเถระทราบข่าว พระบรมศาสดาประสงค์จะให้แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ก่อนแสดงธรรม พระมหาเถระจึงแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ แล้วจึงแสดงธรรม ครั้นแล้วเข้าไปถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า ถึงเวลาจากไปของข้าพระองค์แล้ว นี่เป็นการเห็นครั้งสุดท้าย จักไม่มีการได้เห็นพระพุทธองค์อีก พระมหาเถระกระทำประทักษิณ ถวายบังคมประคองอัญชลี แล้วบ่ายหน้ากลับไปจนพ้นทัศนวิสัย พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับภิกษุผู้ยืนล้อมเฝ้าอยู่ว่า พวกเธอจงตามไปส่งพี่ชายของพวกเธอเถิด ภิกษุทั้งหลายพากันไปส่งจนถึงซุ้มประตู พระมหาเถระกล่าวว่า หยุดเถิดผู้มีอายุ พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาทเถิด

พระสารีบุตรเดินทางไปในนาลกคาม กับพระจุนทเถระผู้เป็นน้องชายและเหล่าภิกษุผู้ติดตาม เมื่อถึงบ้านแล้วก็เกิดปิกขันธิกาพาธ (ท้องร่วง) คือนั้นในขณะที่ยาพาธ ท้าวมหาพรหม ท้าวมหาราช ท้าวสักกะมาเยี่ยม มารดาเห็นดังนั้น จึงคิดว่า "บุตรของเรายิ่งใหญ่ถึงปานนี้ แม้แต่ท้าวมหาพรหม ซึ่งเป็นศาสดาของเราก็อยมายังแล้วพระบรมศาสดาของลูกเรา จักมีอานุภาพยิ่งใหญ่สักปานใด"

พระสารีบุตรทราบข่าว มารดามีจิตเลื่อมใสในพระพุทธองค์แล้ว จึงพรรณนาพระคุณของพระบรมศาสดาว่า ชื่อว่าผู้ที่ จะเสมอด้วย คีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติญาณทัสสนะเทียบเท่ากับพระพุทธองค์หาไม่ แล้วแสดงธรรมอันประกอบด้วยพระพุทธคุณว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นต้น ในเวลาจบพระธรรมเทศนา นางพราหมณีบรรลวโสดาปัตติผล พ้นจากความเห็นผิด นับเป็นการทดแทนคุณมารดาในวาระสุดท้ายของท่าน

ครั้นจวนสว่าง ท่านพระสารีบุตรให้พระจุนทเถระเรียกประชุมภิกษุสงฆ์ที่ตามมา พระจุนทเถระประคองให้หนึ่ง จากนั้นท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกับภิกษุทั้งหลายว่า ผู้มีอายุ พวกท่านอยู่กับเรามาถึง ๔๔ ปี หากท่านไม่ชอบใจกรรมในทางกาย หรือทางวาจาของเราอันใด ผู้มีอายุจงงดโทษนั้นเสียเถิด ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า ท่านขอรับ ตลอดเวลาที่พวกเราติดตามท่านเสมือนเงา ชื่อว่ากรรมที่ไม่ชอบใจอันใด ไม่มีแก่พวกเราเลย แต่หากพวกเราได้กระทำกาย กรรม วจกรรม ที่ไม่ชอบใจต่อท่าน ขอท่านได้โปรดงดโทษเหล่านั้นแก่พวกเราด้วย

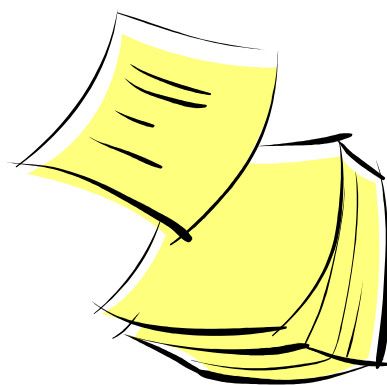
เมื่อแสงอรุณปรากฏ พระสารีบุตรก็ปรินิพพานด้วย อนุปาทิสเสนนิพพาน ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ นางสารีผู้มารดาเข้าไปนวดหลังเท้า จึงทราบที่ท่านถึงแก่กาลเสีแล้ว เทพยดาและมนุษย์เป็นอันมากพากันทำสักการะในสถานที่ปรินิพพาน มหาชนช่วยกันทำเชิงตะกอนด้วยไม้หอม กระทำฌาปนกิจสรีระของท่าน

หลังจากฌาปนกิจเรียบร้อยแล้ว พระจุนทเถระเก็บอัฐิธาตุและบริวารของท่านพระสารีบุตร นำไปถวายพระบรมศาสดา ซึ่งขณะนั้นประทับอยู่ ณ พระเชตะวันวิหาร กรุงสาวัตถี พระพุทธองค์โปรดให้ก่อสร้างบรรจุอัฐิธาตุของพระสารีบุตรไว้ ณ พระเชตะวันวิหาร

พระสารีบุตรเป็นอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธองค์ เป็นผู้ที่มีปัญญามาก เป็นกำลังสำคัญของพระบรมศาสดา ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงยกย่องท่านว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางปัญญา ท่านเป็นผู้มีปฏิภาณในการแสดงธรรมเทศนา สามารถแสดงธรรมให้กว้างขวางพิสดาร จึงมีคำเรียกขานที่ยกย่องท่านพระสารีบุตรอีกคำหนึ่งว่า **พระธรรมเสนาบดี**

ยังมีเรื่องน่ารู้ อีกมากมายจาก "สุพรรณพระพุทธรองค์" ตอนนี้
อย่างเช่น

ปาวาริกเศรษฐี
เกวัญสุตร
อุบาสีคหบดี
วันนี้ที่นาลันทา
ยุคนาลันทารุ่งเรือง
ยุคล่มสลายของนาลันทา
มูลเหตุแห่งความเสื่อม
ยุคพื้นดินซีพของนาลันทา
อุปติสสะ และโกลิตะ
ฉาปนสถูปพระสารีบุตร
อนุสรณ์พระถังซัมจั๋ง
พิพิธภัณฑ์นาลันทา
สถาบันนาลันทาที่ตั้งขึ้นมาใหม่
วัดไทยนาลันทา
ขนมชาชา
พหูปัตตกนิโครธ
ความเชื่อชาวราชคฤห์

ติดตาม น่าอ่านได้ จากในหนังสือ นะคะ